

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.4.15](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.15)

УДК 332.3

О. С. Будзяк,

д. е. н., професор, завідувач кафедри екології та економіки землекористування, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, м. Київ

ORCID ID: 0000-0003-3690-1735

В. М. Будзяк,

д. е. н., професор, професор кафедри міжнародного менеджменту, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ORCID ID: 0000-0002-2142-1416

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ, ДИНАМІКА ТА РЕГІОНИ З НАЙБІЛЬШ ЗАТРЕБУВАНИМ ПОПИТОМ НА ІННОВАЦІЙНІ АГРОПРОЕКТИ

O. Budzyak

*Doctor of Economic Sciences, professor,
Head of the Department of Ecology and Land Use Economics,
State Ecology Academy of Postgraduate Education and Management*

V. Budzyak

*Doctor of Economic Sciences, professor,
Professor of the Department of International Management,
Kyiv National University of Trade and Economics*

EFFECTIVE USE OF UKRAINIAN LAND: ANALYSIS, DYNAMICS AND REGIONS WITH THE BIGGEST DEMAND FOR INNOVATIVE AGRICULTURAL PROJECTS

Стаття присвячена оцінці економічної ефективності використання земель продуктивного типу. Сформульовано та уточнено поняття «ефективність» та «ефективне» використання земель. Доведено необхідність дотримання землекористувачами засад екологобезпечного використання земель. Проаналізовано та оцінено показники ефективності використання земель сільськогосподарського призначення та ріллі в розрізі областей України. Визначено регіони з найбільшими показниками вирощування сільгоспкультур. Здійснено класифікацію областей України за продуктивністю використання земель. Обґрунтовано та обчислено індекс ефективного використання земель в регіонах. Проаналізовано сучасний стан розвитку вітчизняного аграрного сектора та визначено роль і місце різних форм господарювання в сільському господарстві України. Запропоновано розширювати інвестування сільськогосподарського землекористування через існуючі форми господарювання. Розглянуто основні напрями підтримки сільгоспвиробників. Проаналізовано підтримку фермерським господарствам. Обґрунтовано доцільність підтримки господарствам населення. Оцінено стратегію розвитку аграрного сектора економіки України.

The article is devoted to the determination of the economic efficiency of agricultural land use. It describes the regional indicators of the actual use of productive land. Reference is made to the

losses due to the non-introduction of the agricultural land market in Ukraine. The author's interpretation of the concepts of "efficiency" and "effective" land use is presented.

The author's classification of land according to their functional purpose is proposed to be used for the determination of the efficiency of land use. Efficiency determination is carried out for the cropland of the most common crops in Ukraine. The dynamics of changing cropland in Ukraine is considered. The structure of the export of crops is described. It is proposed to increase the responsibility of land users for irrational agricultural land use.

The regions with the highest, average, and lowest volumes of cultivated crops are identified. The indicator of the efficiency of the use of the productive type of land in the regions of Ukraine is substantiated. According to the indicators of efficient use of productive land, the Ukrainian regions are classified into three groups. The first group includes the regions with the highest land use efficiency indicators. The second group includes the regions with the average indicators, and the third group has the lowest performance. The highest rate of land-use efficiency is currently observed in the Vinnytsia region. Among the forms of land management, the highest indicator of land-use efficiency is observed in the private peasant farms.

The current state of development of the domestic agrarian sector is analyzed and the role and place of different forms of economic activity in agriculture of Ukraine is determined. It is proposed to expand the investment of agricultural land use through existing forms of management.

The existing support for the development of agricultural enterprises and farms is noted. The necessity to introduce financial and advisory support for the development of personal farms is substantiated. It is proposed to develop and implement aerospace technologies widely for agricultural land use control.

Keywords: land use efficiency; ecologically safe land use; land classification; environmental sustainability; forms of land management; productive type of land.

Ключові слова: ефективність використання земель; екологічно безпечне землекористування; класифікація земель; екологічна стійкість; форми господарювання; продуктивний тип земель.

ВСТУП

Одним з найбільш актуальних питань сьогодення для українського землевласника та землекористувача є підвищення ефективного використання земель. Актуалізація приватної власності на землю та поява реального власника через запровадження ринку сільськогосподарських земель вважають сприятиме підвищенню рівня ефективного землекористування.

Запровадження ринку землі стало найбільш очікуваною та найбільш суперечливою реформою на тлі якої йде боротьба двох світоглядів: одні вважають, земля – це єдиний ресурс, який є у сільських жителів і, який на сьогодні має занадто низьку ціну, тому його потрібно «законсервувати», а інші - що в ринковій економіці земля, як ресурс, має бути у вільному обігу, ефективно використовуватися та приносити дохід.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблем ефективного використання земель в сільському господарстві країни суб'єктами землекористування: сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими господарствами та господарствами населення присвячені наукові праці низки вітчизняних учених: Будзяка В.М. [1], Гаража О.П. [2], Зінченко О.І., Корчинської О.А., Кулинич П.Ф., Курильціва Р.М. Москаленка А.М., Нівевський О.В. [3], Носік В.В., Пугачова М.І. [4], Шульги М.В. та інших.

З кожним роком кількість родючих земель, особливо ріллі в Україні зменшується під тиском як природних, так і антропогенно спричинених деградаційних процесів. Тому пошук шляхів та резервів підвищення ефективного їх використання є як ніколи актуальним в умовах запровадження ринку землі, а в умовах змін клімату лише зростатиме, оскільки стає визначальним у забезпеченні продовольчої безпеки країни.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У ринкових умовах підвищення ефективного використання земель можливе шляхом комплексного підходу з урахуванням всіх чинників навколишнього середовища. Однак на сьогодні більшість суб'єктів землекористування, роблять ставку не на якісний стан земельних ресурсів та адаптацію сільськогосподарського виробництва до кліматичних змін, а на культури, які забезпечують їм максимальний дохід. І те, що Україна все більше утверджує свої позиції на світових ринках стаючи світовим виробником та експортером сільськогосподарської продукції тільки радує, але це немає відбуватися за рахунок природної родючості землі. Адже нині через монокультури, порушення сівозмін та різке зменшення внесення органічних добрив

суб'єктами землекористування (вміст гумусу в ґрунтах України впав до рівня 3,2%) відбувається катастрофічне поширення процесів деградації земель. Тому питання ефективного використання земель сільськогосподарського призначення, які є пріоритетним ресурсом життєзабезпечення населення були і залишаються предметом дискусії та потребують актуалізації досліджень.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Основною метою статті є аналіз стану та динаміка ефективного використання земель України в розрізі адміністративних областей та форм господарювання для виявлення регіонів, що потребують впровадження інноваційних агропроектів та ефективних землекористувачів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Мораторій на купівлю-продаж сільськогосподарських угідь в середньому, щорічно, зростання продуктивності землі зменшував на 6%. Попри те, за останнє десятиліття урожайність різних культур в Україні зросла майже вдвічі. Вважають, що вона могла б зростати набагато швидшими темпами, якби ринок землі було запроваджено ще на початку 2000-х. Однак, сьогодні, урожайність все ще залишається у 2-3 рази нижчою від середньоевропейської [5].

За оцінкою Міністерства аграрної політики і продовольства України, нормально функціонуючий ринок як оренди, так і продажу землі забезпечуватиме від \$700 млн. до \$1,5 млрд. надходжень щороку та сприятиме росту ВВП мінімум у 1,5 %, а за оцінкою Світового банку - 2 %. Однак цього не відбувалося тому, що землю до березня 2020 р. не можна було віддати в заставу, відповідно, не відбувалося кредитування під заставу землі, не було потрібних інвестицій та підвищення ефективності землекористування, земля повільніше "переходила" від менш до більш ефективного землекористувача [3]. На фоні економічних втрат відбувалося і суттєве погіршення екологічного стану земель. У зв'язку з цим, проблема ефективного їх використання, все більше актуалізувалася.

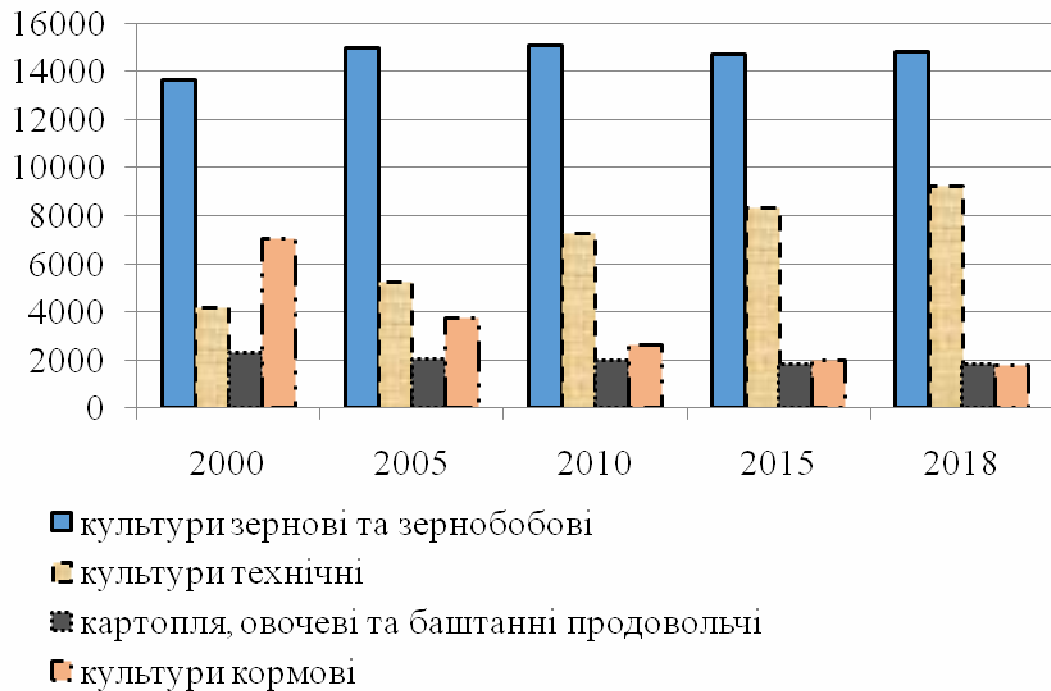
На сьогодні в земельному законодавстві відсутнє чітко сформоване визначення поняття ефективного використання земель, а також відсутні правові норми, які б його регулювали. «Ефективність» використання та «ефективне» використання земель не є тотожними поняттями. Ефективність певною мірою залежить від рівня прибутковості аграрних підприємств та здебільшого відображає відношення результату діяльності до витрат ресурсів. У нашому випадку, мова йтиме не про ефективність, а про ефективне використання земель, як соціально-економічної категорії [2].

Під ефективним використанням землі, слід розуміти земельні відносини між людьми в процесі виробництва сільськогосподарської продукції як з метою максимального задоволення потреб населення в харчових продуктах, так і для забезпечення відновлення природної родючості ґрунту, збільшення продуктивного потенціалу земель [2].

Розглядаючи ефективність використання земель, як соціально-економічну категорію за об'єкт дослідження було взято землі, які за функціональним використанням належать до земель продуктивного типу (відповідно до класифікації земель за функціональним використанням [6, с. 122-125]). Такий підхід з точки зору формування екосистем, а також сталих агроландшафтів в межах територіальних громад та управління ними є перспективним так як усуває громіздку класифікацію земель, дозволяє чітко виписати для землекористувачів екологічні норми та стандарти землекористування, розширити функції земель щодо їх цільового використання в межах групи, та полегшити їх нормативно-правове регулювання. Із площ земель продуктивного типу зокрема, досліджували ефективність використання земель залучених під посіви сільськогосподарських культур, до яких, в умовах ринкових відносин найбільше прикута увага.

За даними Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру станом на 01 січня 2018 р. площа сільськогосподарських угідь становила 41,49 млн. га, з яких близько 32,54 млн. га - землі продуктивного типу. Однак лише в середньому від 80 до 85% із них, знаходяться в активному використанні - це посівні площі культур сільськогосподарських [7, с. 294-296]. Так, в 2000 р. вони становили 27,2 млн. га, у 2005 р. - 26,0 млн. га, 2010 р. - 27,0 млн. га, 2015 р. - 26,9 млн. га, 2018 р. - 27,7 млн. га.

За останні 18 років в структурі земель продуктивного типу посівні площі культур сільськогосподарських в кількісному відношенні не зазнали суттєвих змін, проте відбулись зміни щодо якісного їх використання. З рис. 1 видно, що площа під культурами технічними зросла майже в 2 рази і, фактично настільки ж зменшилася площа під культурами кормовими, тоді як площі під зерновими та зернобобовими культурами, картоплею, овочами та баштанними продовольчими культурами практично не змінились. Завдяки такій структурі використання продуктивних земель, Україна, за даними щомісячного моніторингу аграрної торгівлі, який здійснює Європейська Комісія, увійшла в ТОП-3 найбільших постачальників, експортувавши в країни Євросоюзу продукції аграрного сектору на суму 7,3 млрд євро. Відомо, що в товарній структурі вітчизняних поставок чільне місце посів експорт найбільш доходних зернових та олійних культур [4].

Рис. 1. Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур в Україні

Аналіз вищенаведених статистичних даних показує, що виробники сільськогосподарської продукції – суб'єкти землекористування (сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства та особисті селянські господарства) орендуючи землі, в умовах мораторію на купівлю-продаж земель, економічно успішно займаються веденням сільського господарства. Єдиною важливою проблемою для підтримання ефективного, на даному етапі, та екологічно безпечного використання земель залишається зобов'язання на державному рівні суб'єктів землекористування щодо дотримання оптимізованої структури посівних площ (передбачити адміністративну та кримінальну відповідальність) відповідно до зон природно-сільськогосподарського районування та збільшення обсягів внесення органічних добрив до науково обґрунтованих норм для підвищення вмісту гумусу та покращення родючості земель.

Для оцінки існуючого стану ефективного використання земель продуктивного типу нами досліджувались загальні обсяги виробництва сільськогосподарських культур: зернових та зернобобових, цукрового буряка, соняшника, сої, ріпаку і кользи, картоплі, овочів, плодів і ягід, винограду, коренеплодів кормових, кукурудзи кормової, однорічних та багаторічних трав по кожному регіону України та відповідно площі продуктивних земель задіяних під посіви цих культур у відповідних регіонах з метою визначення максимально можливої їх продуктивності.

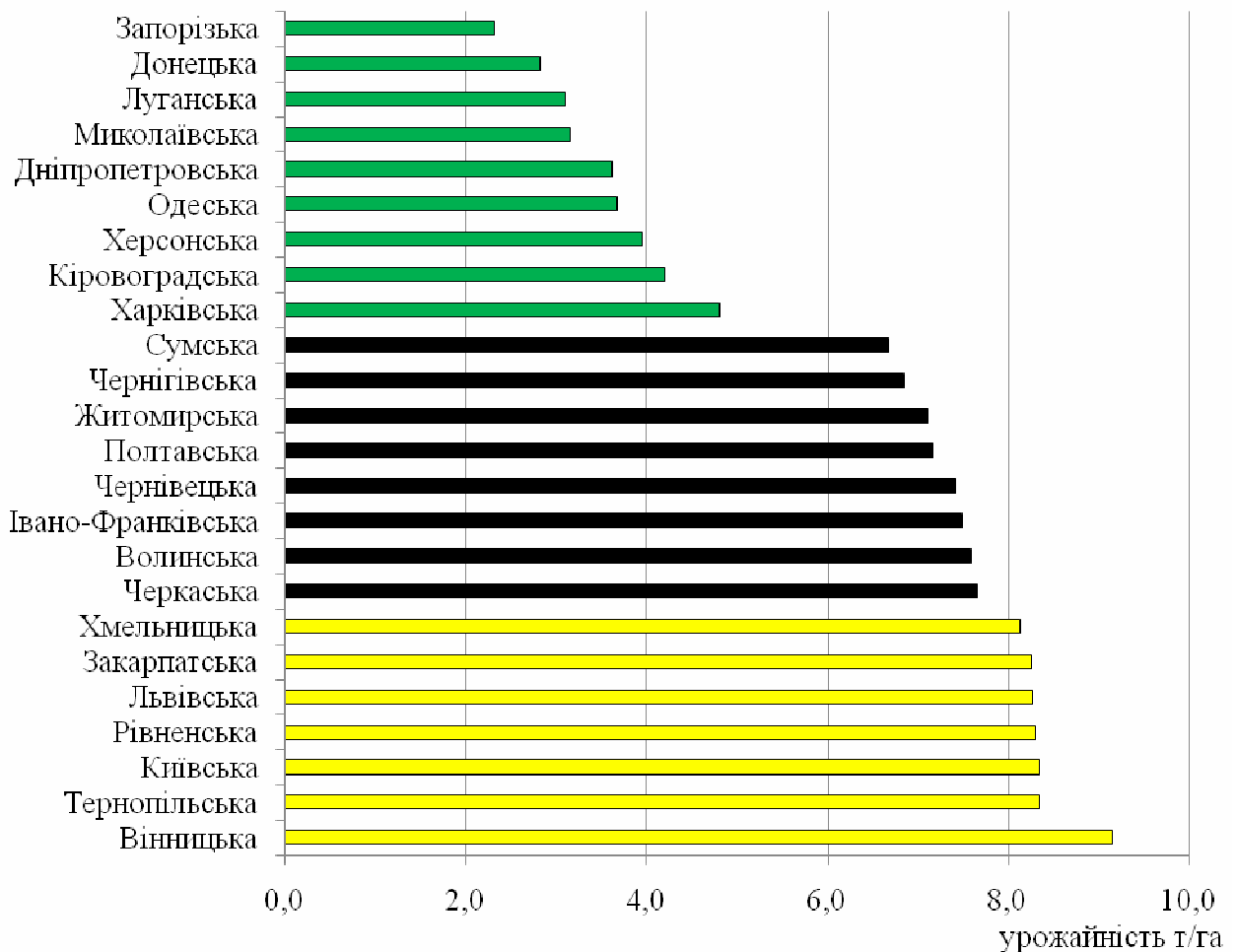
В результаті дослідження було виявлено, регіони з найвищими показниками виходу сільськогосподарської продукції. Так, по обсягах вирощування: буряку цукрового (3150 тис. т), картоплі (1908 тис. т), плодів та ягід (332 тис. т), а також коренеплодів кормових (695,57 тис. т) лідером стала Вінницька область; зернових та зернобобових культур (6342 тис. т), а також сої (409,6 тис. т) Полтавська область; винограду (296,7 тис. т), ріпаку та кользи (346,9 тис. т) Одеська область; овочів (1317 тис. т) та однорічних трав (144,0 тис. т) Херсонська область; соняшнику (1468 тис. т) Харківська область; кукурудзи кормової (803,17 тис. т) Черкаська область.

В той же час, було виявлено і регіони з найнижчими по Україні показниками. Так, в Закарпатській області зафіксовано найнижчі обсяги виробництва таких культур сільськогосподарських: зернових та зернобобових, соняшнику, однорічних трав, ріпаку та кользи; у Луганській області: сої та овочів; у Миколаївській області - картоплі; Сумській області - плодів і ягід; Житомирській області - винограду; Одеській області - кормових коренеплодів; Донецькій області - багаторічних трав.

Загалом, в 2018 р. у трійку лідерів з ефективного використання земель продуктивного типу за обсягами вирощування культур сільськогосподарських увійшли Вінницька, Полтавська та Київська області з показниками продуктивності земель в: 14872, 12329 та 9929,9 тис. т відповідно.

Аналогічно, аутсайдерами по обсягах виробництва виявились Закарпатська, Чернівецька та Луганська області, які показали у 2018 р. найнижчі показники: 1561, 2279,7 та 2561,4 тис. т відповідно.

Для отримання більш об'єктивної оцінки ефективного використання земель продуктивного типу ми використали показник, призначений для характеристики виходу продукції на одиницю земельної площі – урожайність, який відображає суспільну корисність та продуктивність землі. Встановлено, що не завжди високі показники загальних обсягів вирощування сільськогосподарських культур в регіонах, автоматично означають, що продуктивність 1 га тут теж висока. Так, Закарпатська область будучи аутсайдером по загальних обсягах вирощування сільськогосподарської продукції в Україні ввійшла у сімку лідерів по ефективному використанню 1 га продуктивних земель (рис. 2).

Рис. 2. Ефективне використання 1 га земель продуктивного типу в розрізі регіонів України

Станом на 2018 р. найнижчим виявився рівень ефективного використання земель у Запорізькій області, де вихід продукції з 1 га посівної площі склав 2,3 т, тоді як найвищим, цей показник був у Вінницькій області – 9,2 т з 1 га. Різниця у ефективності використання 1 га з найнижчим та найвищим показниками по Україні склала майже 7 т.

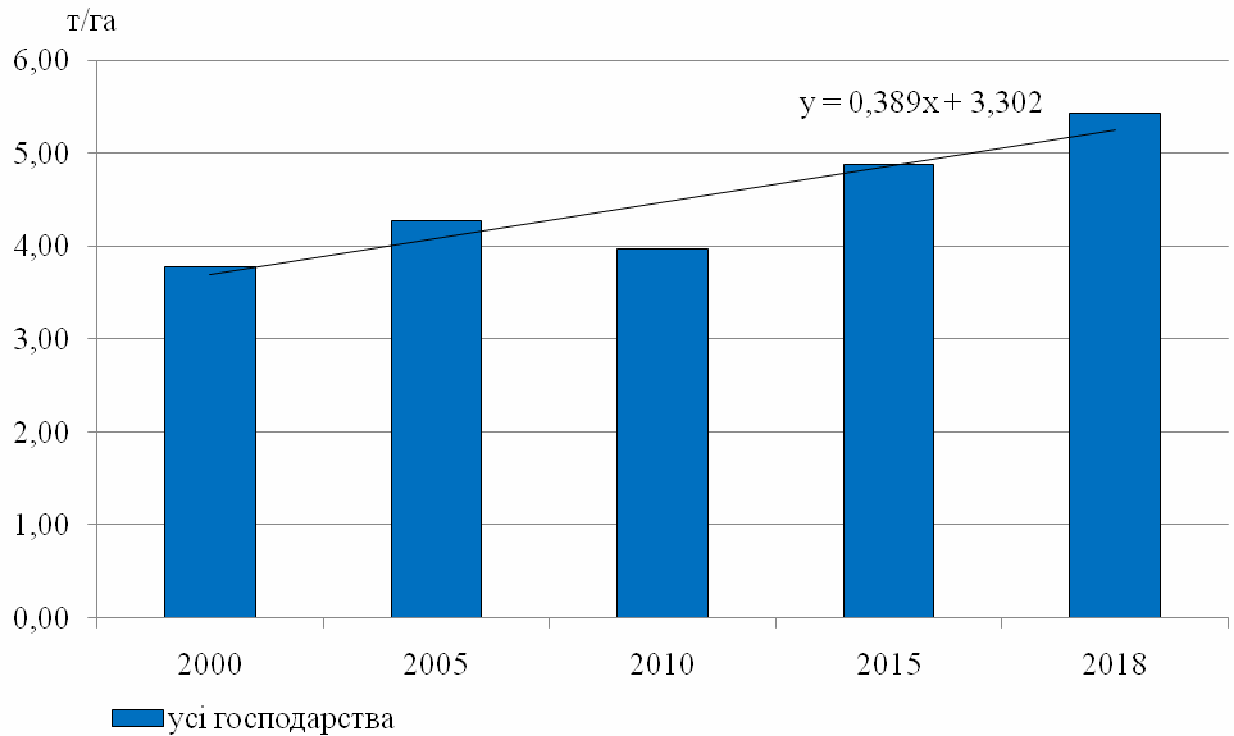
Відповідно до результатів дослідження щодо ефективного використання земель регіонами України було сформовано три групи. До першої групи увійшли Хмельницька, Закарпатська, Львівська, Рівненська, Київська, Тернопільська та Вінницька області, в яких діапазон ефективного використання земель коливався в межах від 8,1 до 9,2 т/га. Середня продуктивність земель по групі склала 8,4 т/га.

До третьої групи увійшли Запорізька, Донецька, Луганська, Миколаївська, Дніпропетровська, Одеська, Херсонська, Кіровоградська та Харківська області, в яких діапазон з ефективного використання земель коливався в межах від 2,3 до 4,8 т/га. Середня продуктивність земель по групі склала 3,5 т/га. Однією із основних причин того, що саме південні області з цієї групи мають низьку продуктивність земель є практично повне руйнування системи зрошення.

Решта областей Сумська, Чернігівська, Житомирська, Полтавська, Чернівецька, Івано-Франківська, Волинська та Черкаська увійшли до другої групи, де середня продуктивність земель досягла 7,3 т/га.

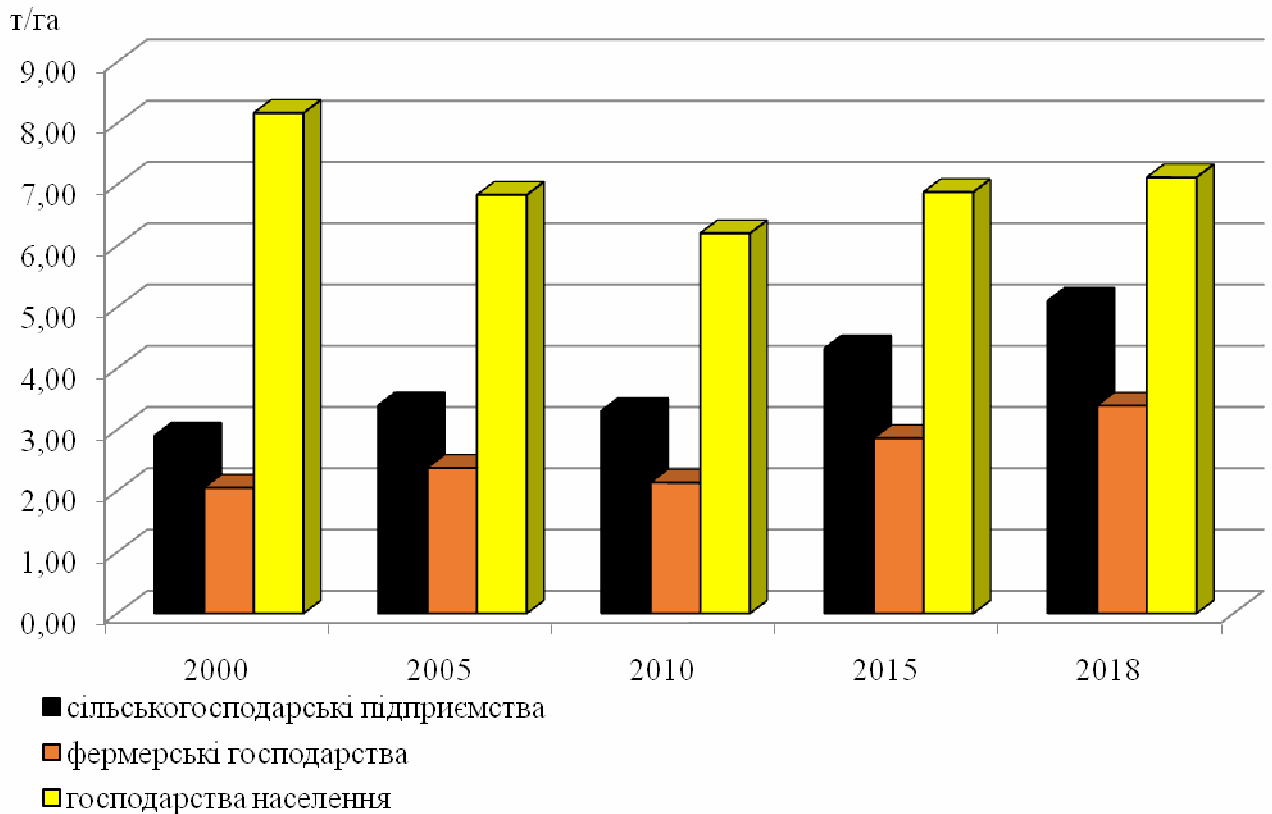
В цілому по Україні показник ефективного використання земель зріс з 3,8 т/га у 2000 р. до 5,7 т/га у 2018 р. (рис. 3) та вказує на позитивну динаміку в майбутньому. В середньому темпи зростання ефективного використання земель становили 0,11 т/га в рік.

Вибудовуючи стратегію землекористування на майбутнє регіонам потрібно рівнятися на найвищий показник ефективного використання земель, який був досягнений у 2018 р. у Вінницькій області - це 9,2 т/га.

Рис. 3. Динаміка ефективного використання земель України

В процесі дослідження також важливо було встановити, які форми господарювання на сьогодні здійснюють землекористування найбільш ефективно. Так, в 2000 р. показники ефективного використання земель господарствами населення при вирощуванні сільськогосподарських культур, були в рази вищими (8,17 т/га) за показники використання земель сільськогосподарськими підприємствами (2,9 т/га) та фермерськими господарства (2,05 т/га) в розрахунку на 1 га. Однак, за останні 18 років, нарощування темпів ефективного використання земель в різних формах господарювання відбувалося з різною інтенсивністю. З 2000 р. до 2018 р. сільськогосподарським підприємствам та фермерським господарствам вдалося підвищити ефективність використання земель більш, ніж на 76% та 66% відповідно, тоді як в господарствах населення ефективність землекористування знизилась майже на 13% (рис. 4). Це пов'язано з тим, що поряд із нарощуванням обсягів виробництва сільськогосподарських культур в господарствах населення зростали і посівні площі під культури, при чому темпи зростання посівних площ перевищили темпи обсягів вирощування сільськогосподарської продукції. В результаті ефективність використання 1 га продуктивних земель почала зменшуватися. Тим не менше, господарства населення продовжували займати лідируючі позиції виростивши в 2018 р. в розрахунку з 1 га - 7,11 т продукції.

Рис. 4. Динаміка ефективного використання земель України у різних формах господарювання за даними [8, с. 32-41]

В 2013 р. згідно Розпорядження Кабінету Міністрів України було прийнято Стратегію розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. в якій передбачено надання пріоритетної підтримки у забезпеченні розвитку: виробництва зернових і технічних культур - великим господарствам; виробництва зернових культур - середнім господарствам та кооперативам; рослинництва, зокрема ягідництва, садівництва, виноградарства та овочівництва - господарствам населення [9]. Стратегічні пріоритети розставлені, фінансова підтримка – визначена, однак якщо розглянути ефективність використання земель у різних формах господарювання в розрізі вирощування сільськогосподарських культур, то за період 2000-2018 рр., найвищі темпи нарощування ефективного використання земель не зовсім відповідали визначеним пріоритетам, зокрема, в сільськогосподарських підприємствах збільшилась ефективність використання землі при вирощуванні овочевих культур (у 6,4 разів) та культур плодкових і ягідних (у 8,4 рази). У фермерських господарствах спостерігалася така ж сама тенденція, найвищими були показники ефективного використання земель при вирощуванні овочевих культур (у 5,3 рази) і культур плодкових та ягідних (у 9,5 рази), тоді як в господарствах населення спостерігалася тільки незначне підвищення показників ефективного використання земель при вирощуванні овочевих культур (у 1,7 рази), кукурудзи кормової (у 1,7 рази) та цукрового буряка (у 1,6 рази).

Цікавим є той факт, що найнижчою ефективність використання земель в сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах була зафіксована при вирощуванні кормових коренеплодів, соняшника та кукурудзи кормової, крім цього, у фермерських господарствах низькою ефективність використання земель була також при вирощуванні картоплі, тоді як у господарствах населення – при вирощуванні соняшника, зернових та зернобобових культур.

Для порівняння ефективності використання земель продуктивного типу запропоновано використовувати індекс ефективного використання земель:

$$I_e = \left(\frac{\sum W_i}{\sum S_i} \right) / E_p$$

де, I_e – індекс ефективного використання земель;

W_i – обсяг вирощування i -х видів сільськогосподарських культур, тис. т;

S_i – посівна площа i -х видів сільськогосподарських культур, тис. га;

E_p – еталонний показник (у Вінницькій області було зафіксовано в 2018 р. найвищий показник по вирощуванню кількості продукції з 1 га посівної площі (9,2 т/га), який був взятий за еталон, по інших регіонах показники порівнювались з еталоном) (табл. 1).

Таблиця 1.
Індекс ефективного використання земель, 2018 р.*

№	Адміністративні регіони	Площа земель продуктивного типу, 2011 р., тис. га	Посівна площа, тис. га	Загальні обсяги виробництва, тис. т	Індекс ефективного використання земель
	Україна	32476	27699	150468	-
1	Вінницька	1728	1625	14872,0	1,0
2	Волинська	674	577	4381,3	0,8
3	Дніпропетровська	2126	1953	7050,4	0,4
4	Донецька	1655	1004	2833,4	0,3
5	Житомирська	1085	1042	7409,9	0,8
6	Закарпатська	200	189	1561,0	0,9
7	Запорізька	1905	1672	3878,4	0,3
8	Івано-Франківська	384	381	2855,3	0,8
9	Київська	1356	1191	9929,9	0,9
10	Кіровоградська	1762	1703	7163,2	0,5
11	Луганська	1274	825	2561,4	0,3
12	Львівська	796	675	5585,5	0,9
13	Миколаївська	1698	1565	4927,2	0,3
14	Одеська	2072	1860	6818,2	0,4
15	Полтавська	1768	1719	12329,0	0,8
16	Рівненська	658	575	4776,6	0,9
17	Сумська	1227	1162	7766,7	0,7
18	Тернопільська	854	839	6997,5	0,9
19	Харківська	1927	1793	8613,6	0,5
20	Херсонська	1777	1396	5513,9	0,4
21	Хмельницька	1254	1186	9645,6	0,9
22	Черкаська	1271	1188	9100,9	0,8
23	Чернівецька	333	307	2279,7	0,8
24	Чернігівська	1410	1272	8716,5	0,7

* Джерело: розраховано автором за даними [7, с. 296]

Отримані результати дослідження дозволили виявити регіони з низькими показниками та індексом ефективного використання земель (від 0,3 до 0,5 - табл. 1), в які доцільно спрямовувати інвестиції для розвитку інноваційних агропроектів, так як в них потенціал аграрного сектору ще не вичерпано.

Одним із таких затверджених Кабінетом Міністрів у 2019 р. став агропроект «Основний кредит для аграрної галузі – Україна», загальною вартістю у 800 млн. євро, який передбачав фінансування з боку Європейського інвестиційного банку (ЄІБ у розмірі 400 млн євро), і співфінансування узгоджених проектів з інших джерел (кредити банків-учасників або власні кошти підприємств). За проектом до 70% від загального обсягу фінансування у вигляді кредитів, заплановано надати сільськогосподарським підприємствам України терміном до 10 років за напрямками, одними з яких є первинне виробництво зернових і олійних культур та розвиток, модернізація і сертифікація потужностей для сушіння, очищення, сортування, тестування, зберігання зернових та олійних культур тощо [10].

У 2020 р. Україна та ЄС підписали угоду про виділення 26 мільйонів євро з орієнтацією на зростання і сталий розвиток фермерських господарств [11].

Відповідно до Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. та схвалених урядом в 2019 та 2020 рр. проектів бачимо, що фінансовий вектор направлений на розвиток середніх сільськогосподарських підприємств, а також фермерських господарств і кооперативів, які займаються виробництвом зернових і технічних культур. Натомість повністю відсутня фінансова підтримка розвитку господарств населення.

Результати дослідження показати, що ефективність використання землі саме в господарствах населення нині на порядок вища, ніж в інших формах господарювання, потрібно тільки підтримати їх конкурентоздатні можливості. Через кредитування надати можливість активно запроваджувати технології точного землеробства, використовувати дистанційний моніторинг полів та за допомогою аерокосмічних технологій визначати рівень забезпеченості рослин азотом чи ураження шкідниками тощо. Адже лише один безпілотник може коштувати біля 20 тис. доларів [12], і його не зможуть придбати, особливо малі та середні господарства. А без нових технологій вони завжди програватимуть в конкурентоспроможності та ефективності використання земель перед тими, які ними володітимуть та будуть забезпечені.

Нові технології дають можливість ухвалювати раціональні й обґрунтовані агротехнологічні рішення, більш точно прогнозувати врожайність в умовах змін клімату та досягати вищої результативності господарювання. А це в свою чергу допомагає заощаджувати кошти та сприяє оптимізації витрат мінеральних добрив. Також слід спеціально для господарств населення проводити безкоштовні тренінги, консультації та навчання щодо ефективного господарювання, раціонального використання та охорони ґрунтів. Вони на рівні з

сільськогосподарськими підприємствами та фермерськими господарствами мають знати та дотримуватися стандартів захисту навколишнього середовища, безпеки харчових продуктів і зберігання землі. Крім цього кожен землекористувач має бути мотивований не тільки самомотивацією, але й загально-суспільною доцільністю: дві мотивації мають бути нерозривно пов'язані між собою.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідження ефективного використання земель продуктивного типу показали, що при майже однаковій структурі використання земель під посіви сільськогосподарських культур результати ефективного використання земель в регіонах України були різними. Так, лише у 28% регіонів України показники ефективного використання земель є високими, тоді як у 36% регіонів є низькими та потребують впровадження інноваційних агропроектів.

Щодо ефективного використання земель різними формами господарювання, то нині темпи зростання ефективного використання земель сільськогосподарськими підприємства є вищими, а ніж у господарствах населення, однак нинішня пандемія у країнах світу, призвела до обмеження імпорту продовольчих товарів і тим самим показала, що не слід недооцінювати господарства населення, а навпаки, їм потрібно приділити більше уваги, максимально надавши фінансову підтримку для розвитку, адже це сприятиме як появі нових робочих місць, так і поліпшенню якості життя в сільській місцевості.

Нині ефективність землекористування в регіонах та по формах господарювання визначатиметься їх здатністю швидко адаптуватися до темпів деградації та опустелювання земель в умовах змін клімату. Звичні підходи до ефективності використання земель і розуміння процесів землекористування не працюватимуть, а динаміка змін і невизначеностей буде тільки наростати. Тому нагальними є кардинальні зміни в підходах та стратегії формування земельних відносин, ефективного використання земель як у розрізі регіонів, з урахуванням регіональних особливостей, так і в розрізі форм господарювання, оскільки земельні ресурси є і будуть важливим та стратегічним ресурсом розвитку не лише регіональної, але й національної економік.

Література.

1. Будзак В.М., Будзак О.С. Ефективність роботи агрохолдингів /Глобальні імперативи розвитку бізнесу та права / Збірник матеріалів тез Міжнародної наук.-практ. конф., (м. Київ, 16 листопада 2018 р.). – Київ: КНТЕУ, 2018. – С. 46-48.
2. Гаража О.П. Види та показники ефективності використання сільськогосподарських угідь в управлінні земельними ресурсами України / Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство. Випуск № 3. 2016 р. С. 52-60. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/10.pdf.
3. Нівецький О. Як працюватиме український ринок землі? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://kse.ua/ua/community/stories/yak-pratsyuvatime-ukrayinskiy-rinok-zemli/>.
4. Пугачов М. Україна увійшла в ТОП-3 найбільших постачальників агропродукції до ЄС [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://agri-gator.com.ua/2020/03/12/ukraina-uvijshla-v-top-3-najbilshykh-postachalnykiv-ahroproduksii-do-ies/>
5. Вікіпедія. Ринок землі в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
6. Будзак О.С. Організаційно-економічний механізм екологобезпечного використання земель України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06 / Ольга Степанівна Будзак. – Київ, 2013. – 464 с.
7. Статистичний щорічник України за 2018 / Державна служба статистики України / за ред І.С. Вернера. Житомир: ТОВ «БУК-ДРУК», 2019. - 482 с.
8. Статистичний збірник Рослинництво України за 2018 / Державна служба статистики України / Відповідальний за випуск О. Прокопенко. Київ: Держаналітінформ, 2019. - 220 с.
9. Законодавство України. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р.» від 17 жовтня 2013 р., № 806-р [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>
10. Mind. Українські агропроекти отримують 400 млн євро від ЄІБ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mind.ua/news/20199612-ukrayinski-agroproekti-otrimayut-400-mln-evro-vid-eib>.
11. Економічна правда. ЄС та Україна підписали угоду про виділення 26 мільйонів євро малому фермерству [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/28/656378/>
12. AGRO TIMES. «Контінентал» запроваджує найбільший в Україні агропроект із використанням databased рішень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://agrotimes.ua/tehnika/kontinental-zaprovadzhuye-najbilshyj-v-ukrayini-agroproekt-iz-vykorystannya-databased-rishen/>

References.

1. Budyak V.M, Budyak O.S. (2018), "The effectiveness of agroholdings", *Hlobal'ni imperatyvy rozvytku biznesu ta prava* [Global imperatives of business development and law], Kyiv, Ukraine, 16 November, pp, 46-48.
2. Garage O.P. (2016), "Types and Indicators of Agricultural Land Use Efficiency in Land Management of Ukraine", *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 3, pp. 52-60
3. Nievsky O. (2019), "How will the Ukrainian land market work? ", available at:<https://kse.ua/ua/community/stories/yak-pratsyuvatime-ukrayinskiy-rinok-zemli/>, (Accessed 1 April 2020).

4. Pugachev M. (2020), "Ukraine is among the TOP 3 largest suppliers of agro-products to the EU", available at: <https://agri-gator.com.ua/2020/03/12/ukraina-uvijshla-v-top-3-najbilshykh-postachalnykiv-ahroproduktzii-do-ies/>, (Accessed 3 April 2020).
5. Wikipedia (2020), "Land market in Ukraine", available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>, (Accessed 2 April 2020).
6. Budzyak O.S. (2013), "Organizational and economic mechanism of ecologically safe use of lands of Ukraine" Abstract of Doctor of Economics, Environmental Economics and Environmental Protection, Council for the Study of the Productive Forces of the National Academy of Sciences, Kyiv, Ukraine, pp. 464.
7. State Statistics Service of Ukraine (2019), "Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2018", [Statistical Yearbook of Ukraine for 2018], Derzhavna sluzhba statystryky Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.
8. State Statistics Service of Ukraine (2019), "Statystychnyy zbirnyk Roslynnnytstvo Ukrayiny za 2018", [Statistics Collection of Plant Growing of Ukraine for 2018], Derzhanalitinform, Kyiv, Ukraine.
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "Ordinance of the «On Approval of the Strategy for the Development of the Agricultural Sector of the Economy for the Period up to 2020», vol. 806-p., available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>, (Accessed 1 April 2020).
10. Mind (2020), "Ukrainian agro-projects will receive € 400 million from the EIB", available at: <https://agrotimes.ua/tehnika/kontinental-zaprovadzhuye-najbilshyj-v-ukrayini-agroproekt-iz-vykorystannya-databased-rishen/>, (Accessed 2 April 2020).
11. Economic truth (2020), "EU and Ukraine sign an agreement to allocate € 26 million to small-scale farming", available at: <https://agrotimes.ua/tehnika/kontinental-zaprovadzhuye-najbilshyj-v-ukrayini-agroproekt-iz-vykorystannya-databased-rishen/>, (Accessed 1 April 2020).
12. AGRO TIMES (2020), "Continental implements the largest agro project in Ukraine using databased solutions", available at: <https://agrotimes.ua/tehnika/kontinental-zaprovadzhuye-najbilshyj-v-ukrayini-agroproekt-iz-vykorystannya-databased-rishen/>, (Accessed 2 April 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.04.2020 р.